

Nr 373.

Av herr **Löthner m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän lönereglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl.

En kvalificerad och mot samhället lojal kår av offentliga tjänstemän är nödvändig, för att statsapparaten skall fungera på ett ur samhällets och de enskilda medborgarnas synpunkt tillfredsställande sätt. Den svenska statstjänstemannakåren svarar fullt ut mot de anspråk, som i nu nämnda avseende kunna uppställas. Ur samhällets synpunkt bör det därför vara synnerligen angeläget att tillse, att dessa egenskaper hos tjänstemannakåren även i fortsättningen skola kunna bibehållas. För att detta skall vara möjligt fordras uppenbarligen, att statstjänstemännen dels bibehålla den trygghet och det oberoende i anställningen, som av hävd tillkommer dem, och dels garanteras en i jämförelse med övriga samhällsgrupper skälig levnadsstandard och andel i välförökningen i samhället. Därvid måste beaktas, att det statliga lönesystemet bör utformas så, att det samtidigt som det tillfredsställer de stora grupperna tjänstemäns rimliga anspråk på ekonomisk standard även gör staten konkurrensduglig på arbetsmarknaden, när det gäller att åt staten förvärva arbetskraft av särskilt kvalificerad typ för mer krävande och viktiga befattningar. Härvid bör även hänsyn tagas till den väsentliga studiekostnaden som framför allt vilar på dessa befattningshavare.

Med utgångspunkt från det ovan anförda måste den lönereglering, som av Kungl. Maj:t föreslås i proposition nr 333, hälsas med tillfredsställelse. Den i förslaget genomförda principen att åt de lägre betalda befattningshavarna medgiva en icke obetydlig förhöjning av lönenivån utöver vad som erfordras för återställande av 1935 års reallön kan betraktas som helt riktig och skälig med hänsyn till dessa lägst avlönade gruppers berättigade krav på höjning av sin ekonomiska standard och med tanke på de särskilda skyldigheter, som staten som arbetsgivare måste anses ha.

Däremot torde, i likhet med vad som skett i flertalet yttranden över lönekommitténs förslag, berättigade erinringar kunna resas mot att de med hänsyn till befattningarnas art högst kvalificerade tjänstemännen icke tillförsäkras ett återvinnande av den reella lönestandard, som erhöles vid närmast föregående lönereglering. Dessa erinringar synas så mycket mer berättigade, som en reallöneåtervinning för nu ifrågavarande grupp skulle draga en i jämförelse med de totala kostnaderna för löneregleringen obetydlig statsutgift. Ur statens

synpunkt måste det uppenbarligen i det långa loppet vara till förfång att genom en dylik nivellering försämra statens konkurrensförmåga på den allmänna arbetsmarknaden om de för de mer krävande befattningarna lämpligaste personerna. Ur de högre befattningshavarnas synpunkt är det även ett rimligt rättvisekrav, att dessa befattningshavare icke skola nödgas finna sig i en fortsatt sänkning av levnadsstandarden.

Den föreslagna löneregleringen har tillkommit efter verkliga förhandlingar mellan staten som arbetsgivarpart å ena sidan och tjänstemannaorganisationerna såsom part å andra sidan. Detta innebär ett närmande till de principer för lönesättningen, som sedan länge tillämpats på den privata arbetsmarknaden. Att detta förfaringssätt är ägnat att på ett ur de anställdas synpunkt mer godtagbart sätt än tidigare tillmötesgå deras naturliga strävan efter medinflytande över anställningsvillkoren, är obestriddigt. Även ur statens synpunkt måste uppenbarligen i längden ett dylikt tillvägagångssätt vara bättre än ett ensidigt fastställande av lönevillkoren från statsmaktens sida. Det synes emellertid angeläget, att ännu fastare former skapas för de förhandlingsmässiga relationerna mellan å ena sidan staten och å andra sidan de anställdas organisationer, såväl när det gäller löneregleringsfrågor av allmän räckvidd som när det gäller avlönings- eller anställningsfrågor av mer begränsad eller speciell karaktär.

Av det framlagda löneregleringsförslagets karaktär av förhandlingsuppgörelse mellan två arbetsmarknadsparter bör följande, att avsteg från den träffade uppgörelsen genom beslut av riksdagen endast bör ske, då särskilda förhållanden kunna anses föranleda till ett så vittgående steg. Så vitt vi kunna finna, föreligga ej dylika omständigheter i fråga om det i propositionen framlagda förslaget till lönereglering, i vad förslaget avser de materiella löne- och anställningsvillkoren.

Å andra sidan torde vissa frågeställningar, som icke direkt öva inflytande på det förelagda förslagets materiella innehåll, böra göras till föremål för riksdagens överväganden. Härmed avses framför allt de åtgärder, som kunna vidtagas för att i görligaste mån befria det statliga lönesystemet från den stelhet, som är utmärkande för detta system till skillnad mot förhållandena på den privata arbets- och löneemarknaden. Denna skillnad tager sig framför allt uttryck i tendens till eftersläpning, som följer av den långa tid, som normalt förflyter mellan löneregleringarna. Erfarenhetsmässigt brukar nämligen lönereglering för statstjänstemännen äga rum med mellanrum på närmare 10 år. Dessa perioder måste i allmänhet betraktas som alltför långa i jämförelse med den privata arbetsmarknadens löneuppgörelser. Lönekommittén har för sin del i denna fråga intagit den ståndpunkten, att någon ändring i hittillsvarande principer beträffande löneregleringens varaktighet ej bör ifrågasättas, något som framgår av följande uttalande av kommittén: »För de statliga löneregleringar, som hittills förekommit, har varit utmärkande, att de avsetts skola

tillämpas under förhållandevis långa — ehuru visserligen till sin varaktighet ej förut bestämda — tidsperioder. Någon ändring härutinnan för den förevarande löneregleringen anser sig lönekommittén icke böra ifrågasätta.» Departementschefen har instämt i detta lönekommitténs uttalande. I så måtto har emellertid en reservation intagits beträffande den normala giltighetstiden för löneregleringen, att om index skulle överstiga 124 enheter enligt den nya skalan för pristalen, skola förhandlingar upptagas mellan parterna rörande de åtgärder, som då skola vidtagas.

Det förhållandevis långa tids mellanrum, som man enligt hittills vedertagna normer har att räkna med mellan löneregleringarna, innebär för statstjänstemännen risker för ogynnsamma återverkningar framför allt i två avseenden, nämligen *dels* när det gäller lönens följsamhet till ändrade levnadskostnader på grund av förskjutningar i penningvärdet och *dels* när det gäller en skäligen avvägning av själva spännvidden i dyrortsgraderingen med hänsyn till de aktuella förhållandena.

Vad till att börja med angår frågan om lönens följsamhet vid ändrat penningvärde, torde man för närvarande kunna utgå från att sannolikheten för att penningvärdet succesivt kommer att sjunka är betydligt större än sannolikheten för ett motsatt förhållande. I förslaget till lönereglering har bibehållits den i föregående lönereglering fastslagna principen, att lönekomensationen skall utgöra 75 % av levnadskostnadsstegringen inom den ram för förändring i pristalet, som förutsatts vid löneregleringen. Någon närmare motivering, varför statstjänstemännen inom denna ram skola nödgas generellt vidkännas en sänkning av reallönerna, när penningvärdet minskar, har icke lämnats i kommitténs utlåtande eller i propositionen. Frågan, i vad mån reallönen bör eller kan bibehållas vid vikande penningvärde, torde ytterst få anses vara beroende av det i landet vid varje särskild tidpunkt rådande ekonomiska och penningpolitiska läget. I vissa lägen — exempelvis under krig eller krisförhållanden — kan det vara naturligt och riktigt, att lönekomensationen bl. a. för undvikande av ett övermäktigt tryck på penningvärdet ej göres fullständigt, givetvis under förutsättning att övriga samhällsgrupper likaledes finna sig i en begränsning av realinkomsterna. En dylik situation kan anses ha förelegat under kriget och då ha tagit sig uttryck i uppgörelsen om pris- och lönestopp. I andra lägen däremot måste det synas uppenbart omotiverat och för statstjänstemännen orättvist, att en ofullständig lönekomensation erhålles vid ett fallande penningvärde. Detta är framför allt förhållandet, om sänkningen av penningvärdet ej har sin grund i krisartade eller därmed jämförliga förhållanden, som innebära en direkt påfrestning på samhällsekonomin. Ett exempel härpå var utvecklingen under senare hälften av 1930-talet, då jämsides med höjningen av levnadskostnaderna en väsentlig stegring av nationalinkomsten ägde rum. Under denna tid fingo statstjänstemännen vidkännas en reducering av sin realinkomst, samtidigt som realinkomsten för andra jämförliga

befolkningsgrupper icke oväsentligt stegrades. Anledningen till denna ur statstjänstemännens synpunkt ogynnsamma utveckling torde främst vara att söka däri, att stelhet i lönesystemet på grund av den långvariga giltighetstiden för löneregleringarna omöjliggjorde en anpassning till de förändrade förhållandena.

Konsekvensen av det statliga lönesystemets stelhet i ovan angivet avseende blir, att reallöneåterhämtningen kommer att ske ryckvis. Vid löneregleringens genomförande kan compensation ernås för de då ökade levnadskostnaderna. Därefter kommer vid sjunkande penningvärde en successivt tilltagande underkompensation att föreligga, intill dess förhållandena efter relativt lång tid ånyo rättas till genom en lönereglering, som då behöver vara av jämförelsevis stor omfattning. Detta står i klar kontrast till de successiva, med korta mellanrum företagna löneförbättringar, som karakterisera avtalsuppgörelserna på den privata arbetsmarknaden.

Vad ovan anförts om statstjänstemannalönernas anpassning till ändring i penningvärdet gäller i allt väsentligt även beträffande lönernas anpassning efter en höjning av den allmänna levnadsstandarden på grund av ökad nationalinkomst. Med hänsyn till det beroende frågan om lönekomensation för ökade levnadskostnader står i till det allmänna samhällsekonomiska och penningpolitiska läget i landet, torde det icke vara görligt att i ett lönereglemente för statstjänstemän rent generellt inskriva principen om full komensation för levnadskostnadsstegring, lika litet som det är möjligt att angiva bestämda regler om på vad sätt lönerna skola röna inverkan av en allmän välständsökning.

Däremot kan något hinder uppenbarligen icke möta mot att sådana anordningar vidtagas, att möjligheter skapas för en smidig anpassning av lönesystemet till vid varje särskild tidpunkt föreliggande förhållanden. Detta skulle lättast kunna genomföras, därigenom att översynen av lönesystemet och lönenivån företoges med kortare tids mellanrum än vad hittills varit brukligt. En dylik översyn bör givetvis ske i anslutning till förhandlingar mellan staten och tjänstemännens organisationer.

Vad ovan anförts beträffande lönernas anpassning till förändrat penningvärde gäller i allt väsentligt även frågan om lönernas anpassning till ändring i själva spännvidden mellan dyrorterna. Sedan riksdagen i fjol tagit ställning i denna fråga genom att förorda en spännvidd mellan 15 och 18 enheter och sedan tjänstemannaorganisationerna vid förevarande förhandlingar accepterat en spännvidd av 16 enheter, vilja vi inte nu taga upp frågan om spännvidden. Tendensen har visat sig vara, att skillnaden i levnadskostnader på olika dyrorter alltmer utjämnas, varför det synes naturligt och för statstjänstemännen på lägre ortsgupper rättvist, att en konstaterad minskning av spännvidden så snart som möjligt skall kunna taga sig uttryck i motsvarande ändring i löneskalorna. Även detta syfte torde bäst främjas därav, att lönesystemet på sätt ovan angivits blir föremål för översyn utan alltför långa tids mellanrum.

I anslutning till det ovan anförda få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 333 måtte framhålla önskvärldheten av att översyn av det statliga lönesystemet företages med kortare tids mellanrum än hittills varit brukligt för att möjliggöra en smidigare anpassning av statstjänstemännens löner till rådande förhållanden.

Stockholm den 23 oktober 1946.

Olof Löthner.

Ragn. Bergh.

Erik Arrhén.
